

Toimetuselt

"Mõningase liialdusega võib väita, et keskaegne ajalookultuur meenutab Orwelli "1984"-maailma, kus möödanikku pidevalt ümber kirjutati." Need sõnad Marek Tamme ajalookirjutist käsitlevast esseest panevad hüüatama – kas tänapäeval on asjad teisiti? Nii nagu ka teine väide, et keskajal ei kirjutatud ajalugu niisama üles, vaid sellest loodeti olevikus kasu lõigata. Kuidas tänapäeval asjad on, võib lugeda Enn Tarveli sissejuhatavast esseest. Pealkirjas esitatud küsimusele "Kas ajalugu saab kirjutada objektiivselt?" on vastus ühene: "Jah! Saab ja peab, aga sealjuures oma subjektiivsetest eeldustest lähtuvalt." Tarvel selgitab, et ajaloo uurimise objektiivsus saavutatakse üldiselt aktsepteeritud uurimismeetoditest kinnipidamisega ja allikate ammendava ja siirameelse kasutamisega. Küll pole aga olemas mingit objektiivselt eksisteerivat väärtussüsteemi, vaid iga väärtussüsteemi lähtekohtades sisalduvad möödapääsmatult uurija subjektiivsed sotsiaalsed ja rahvuslikud eelistusvõimalused. Paraku arvavad Eestis nii mõnedki minevikuharrastajad heausklikult, et kui nad iga hinna eest ignoreerivad oma rahvuslikke lähtekohti, on nad otsemaid teaduslikult objektiivsed. Täpamata, et just seeläbi järgivad nad hoopis mingeid teisi ja tegelikult võõraid kitsalt rahvuslikke huve.

Tasuks meelde tuletada Hayden White'i sõnu: "Ajalooline uurimine kui eriomane nähtus sündis mitte niivõrd vajadusest tuvastada teatud sündmuste toimumist, vaid soovist määratleda, mida need sündmused võiksid tähendada konkreetsele inimrühmale, ühiskonnale või kultuuri arusaamale hetke-eesmärkidest ja tulevikukavadest."

Ajaloo uurimise objektiivsusest rääkides ei tohi unustada, et kaasaja ajaloo poliitilised alused ja põhijooned on suuresti 1945.–1946. aastal Nürnbergis Teise maailmasõja võitjate poolt paika pandud. Mitte kõik ei taha mahtuda sinna narratiivi. Nii ei ole ka ilma konteksti mõistmiseta võimalik saada erapooletut, objektiivset käsitlust Baltimaade ajaloost.

Kunagi määras Eesti ajalookäsitlust Gustav Naan: ka siis, kui ta enam otse TA Ajaloo Instituuti ei juhtinud, pidas ta ennast objektiivsuse etaloniks. Tema kõrge enesehinnangu näiteks on 1981. aastal kirjutatud kaebekiri EKP Keskkomiteele, kus ta ennast samastab tõe endaga – Darwini ja Marxiga, oma oponenti Kaplinski aga ebateaduse ja Vana Testamendiga.

Teise, Eestis "uue tõe" maksmapanija Andrei Ždanovi märkmeteltele võib mitu korda ülekirjutatult leida lakoonilise sõnapaari "Eestlased Siberisse!". See oli 1940. aastal, kui Eesti oli nime poolest veel iseseisev riik. Kommentaarid on liigsed. Lähiajaloo vāsinul on aga võimalik siirduda Mithra kultust harrastavasse Vana-Rooma.

Ott Raun